

Natália MITKOVÁ
Štefan MORAVČÍK
Viliam NÁDASKAY
Laco NOVOMESKÝ
Ján ONDRUŠ
Júlia ORESKÁ
Jozef PALAŠČÁK
Marián PAUKOV
Peter PIŠTANEK
Radovan POTOČÁR
Peter PROCHÁZKA
Stanislav RAKÚS
Gabriela RAKÚSOVÁ
Derek REBRO
Stanislava CHROBÁKOVÁ REPAR
Jitka ROŽŇOVÁ
Václav RYČL
Rudolf SLOBODA
Marína ŠIMÁKOVÁ SPEVÁKOVÁ
Zuzana STANISLAVOVÁ
Štefan STRÁŽAY
Karel STŘELEČ
Jaroslav ŠRANK
Ivan ŠTRPKA
Dušan TEPLAN
Jozef URBAN
Eva URBANOVÁ
Tibor ŽILKA

Milan ADAMČIAK
Anton BALÁŽ
BALLA
Maroš BANČEJ
Petr BORKOVEC
Martin BOSZORÁD
Juraj BRIŠKÁR
Ján BUZÁSSY
Karol CSIBA
Šimon ČIŽMÁR
DALFAR
Břetislav DITRYCH
Martin DJOVČOŠ
Lenka DZADÍKOVÁ
Miroslav FIŠMEISTER
Matúš GUZIAR
Kateřina HLOUŠKOVÁ
Petr HRUŠKA
Jana JUHÁSOVÁ
Peter KARPINSKÝ
Milan KENDRA
Ivan KOLENIČ
Miroslava KOŠTÁLOVÁ
Mikuláš KOVÁČ
Ján KRALOVIČ
Lenka KUBRICZKÁ
Tomáš LIETAVEC
Eva LUKA
Peter MACSOVSZKY
Zuzana MAĐAROVÁ
Libor MAGDOŇ
Martin MAKARA
Peter MICHALOVIČ
Valér MIKULA
Dušan MITANA

EDITORIÁL 1989 (1999, 2009) 2019

Stanislava Chrobáková Repar: *Skúšobný kameň* 4

NA MARGO 1989 (1999, 2009) 2019

DALFAR

Na margo slobody 6

SPOMÍNANIE

DUŠAN MITANA

Dušan Mitana: *Nezvestný* (úryvok z knihy; z pozostalosti) 11

Gabriela Rakúsová: *Mitanova nevšedná interpretácia sveta* (doslov ku knihe) 16

Anton Baláž: *Osudová ihla Dušana Mitanu* (článok) 19

Anton Baláž: *Samota imatrikulačných bežcov* (poviedka) 24

Ballá: *Zdravím...* (úvaha) 26

BESEDA 1989 (1999, 2009) 2019

Jozef Palaščák: *„Diabol sedí v zrkadle“; my sme svojimi dejinami a naše dejiny sú nami*
(rozhovor so Stanislavou Chrobákovou Repar) 28

ČLÁNOK 1989 (1999, 2009) 2019

Zuzana Maďarová: *O zabudnutej verejnosti* (úryvok; perex -jac-) 41

ÚVAHA

Juraj Briškár: *O ilúzii úniku pred ilúziou*. Niečo a nič v slovenskej literatúre 45

MOJICH 10

JAROSLAV ŠRANK

J. Ondruš ► M. Kováč ► L. Novomeský ► M. Adamčíak ► I. Štrpka ► R. Sloboda ► Š. Moravčík
► Š. Strážay ► P. Macsovszky ► I. Kolenič 53

ANKETA 1989 (1999, 2009) 2019

Po-Novembrovo: „Nemožno rezignovať“ 61

► Zuzana Stanislavová ► Stanislav Rakús ► Tibor Žilka

V ZÁBERE 1989 (1999, 2009) 2019

Martin Djovčoš: *Od slonovinovej veže k vytriezveniu*. Situácia v preklade po roku 1989 70

Zuzana Stanislavová: *Literatúra pre deti a mladých na Slovensku 30 rokov PO* 74

Karol Csiba: *Zvýrazňovanie autobiografického písania*. Niekoľko poznámok k postaveniu
„autobiografie“ v slovenskej próze po roku 1989 78

ANKETA 1989 (1999, 2009) 2019

Po-Novembrovo: „Prekročiť, čo už bolo prekročené“ 82

► Ján Buzassy ► Derek Rebro ► Jitka Rožňová ► Martin Makara ► Radovan Potočár
► Matúš Guziak

POÉZIA

Eva Luka: *Durian* a iné básne 89

ZAČIATKY

Šimon Čižmár: *Človek neumiera* a iné básne 94

NA DOSAH

POEZIA.HRUŠKA.CZ

Mirek Fišmeister: * * * *Bílá sířka počítá nebe* a iné básne (perex Petr Hruška) 98

MAGDON.PROZA.CZ

Václav Ryčl: *Pavilon číslo 13* (úryvok; perex Libor Magdoň) 105

ÚVAHA 1989 (1999, 2009) 2019

Břetislav Ditrych: *Mých dlouhých krátkých třicet let* (esej) 109

ŠTÚDIA

Marián Paukov: *Tektonické mestá a nové informačné technológie* 118

TÉMA

BUDÚCNOSŤ

Ján Kralovič: *Umelecký objekt vo veku scrollovania* 126

Dušan Teplan: „*Hľadání nových neotřelých cest mělo tehdy své místo...*“ Rozhovor s Kateřinou Hlouškovou, autorkou knihy o talianskom futurizme 133

Viliam Nádaskay: *Mýtus, idyla, utópia*. Poznámky k obrazu budúcnosti v prózach socialistického realizmu 136

Karel Štřelec: *Budoucnost multikulturalismu: k současným francouzským a českým antiutopiím* 141

Martin Boszorád: *Spomienky na prítomnosť budúcnosti (v populárnej kultúre)* 146

Tomáš Lietavec: *Od utópií k postapokalyptizmu*. Niekoľko poznámok k vybraným anticipáciám budúcnosti v súčasnej slovenskej poézii 150

Natália Mitková: „*K čomu sa to vyvíjam?*“ Horizont budúcnosti v denníku Júliusa Vanoviča z rokov 1970 – 1975 153

KYVADLO

PAVEL VILIKOVSKÝ, RAJc JE PREČ

Marína Šimáková Speváková: *Vstať, vziať pero, písať, byť* 160

Milan Kendra: *Túžba vyplniť prázdny priestor* 160

KRITIKA

Jana Juhásová: *Keď záleží „na omnoho skromnejšom za“* (P. Prokopec, Život vrazený do chrbta) 168

Júlia Oreská: *Hymna na nespavosť* (J. Bodnárová, NOcturná) 170

Libor Magdoň: *Každá stavba se chrámem nestane* (R. Denemarková, Hodiny z olova) 172

Eva Urbanová: *Pozorujem, teda som?* (D. Stonecipher, Modelové mesto) 175

Peter Michalovič: *Román o zemi, ktorej nerozumejú ani cudzinci, ani domáci* (J. Vodolazkin, Laurus) 178

Martin Makara: *Sultána literatúra neobmäkčila* (Å. Seierstad, Kníhkupec z Kábulu) 181

Lenka Kubriczká: *Volanie po systematickosti* (J. Šrank, ed., Podoby mesta v slovenskej poézii 20. storočia) 183

Peter Karpinský: *Hrdinovia v médiách* (M. Malíčková a kol., Obrazy hrdinu v kultúrnej pamäti) 186

Lenka Džadíková: *Faust, Jánošík a kočovní bábkari* (M. Babiak – J. Blecha – J. Hamar, Slovenský Loutkář 1928) 188

Miroslava Košťálová: *Vo vzťahu s bábkovým divadlom, vo vzťahu so scénografiou* (K. Mišovic, ed., Česká a slovenská vzájomnosť v profesionálnom divadle po roku 1993) 190

BESEDA 1989 (1999, 2009) 2019

Ludia sa môžu vykašľať na heslá (J. Urban, P. Pišťanek, M. Bančej, S. Chrobáková Repar; prepis úryvkov z audiozáznamu; perex -red-) 192

GLOSA 1989 (1999, 2009) 2019

Gabriela Rakúsová: *Stredoškólači a November 1989* 201

NA CESTE 1989 (1999, 2009) 2019

PETR HRUŠKA

Před třiceti lety 202

HMYROM! 1989 (1999, 2009) 2019

PETR BORKOVEC

Tenkrát v devadesátých 203

PRÍLOHA 1989 (1999, 2009) 2019

DOKUMENTY (perexy -red-)

Stanovisko časti literárnych tvorcov k priebehu mimoriadneho zjazdu ZSS (1989; z osobného archívu SŤR) 206

Dejiny Obce spisovateľov Slovenska v dátumoch do roku 2001 (2002) (zostavil V. Mikula; z osobného archívu V. M.) 210

O AUTOROCH 224

Bibliografia

FRAKTÁL, 2019, ROČ. 2. Zostavil Dušan Teplan 229

Stanislava Chrobáková Repar

SKÚŠOBNÝ KAMEŇ

Spomienka, hĺbková úvaha, analýza, glosa, interview, anketa – to všetko sú žánre, ktoré nám do čísla vstupujú (aj) v súvislosti s tridsiatym výročím Novembra '89: revolúcie, reštaurácie, sviatku, problému, traumy, medzníka, faktu, symbolu... Jeho stopa v našich najnovších dejinách je v každom prípade rozpochybovaná, plná vírov, uzlov a križovatiek, a dnešná podoba reality, ako ju žijeme, nám v súvislosti s Nežnou kladie neľahké otázky. Odpovede sú jednoznačné – v tom, že v oných pohnutých týždňoch a mesiacoch sme spoločne prestúpili z ríše neslobody do ríše slobody, presnejšie, že sme si na to vytvorili potrebné vonkajšie (politické) podmienky. Nejednoznačné však odpovede začínajú byť v okamihu, keď sa pýtame ďalej: ako sme s touto príležitosťou naložili, kam sme sa dostali za tých tridsať rokov, komu sme spoločnosť zverili do rúk, aké máme možnosti občiansky vplyvať na jej hodnotové pozdvihovanie namiesto rozdrobovania a všeobecne zakúšaného úpadku?

Tomuto a takémuto uvažovaniu sme venovali veľkú časť čísla, ktoré máte v rukách. Usilovali sme sa ho orientovať na problémy a oblasti, ktoré súvisia s literatúrou a kultúrou, no v podtexte či na pozadí spomínania, premýšľania a bilancovania prebleskujú aj otázky demokracie, ľudských práv a slobôd, spoločenského étosu, zmysluplnej komunikácie, profesionálnych, kultúrnych i politických zábezpek našich životov. Každý, kto si pozorne všetky tie príspevky prečíta, získa rozporuplný signál. Na jednej strane je tu hrdosť na to všetko, čo sme v literatúre a kultúre dokázali, na druhej znepokojenie i obava z toho, že podmienky sa stávajú čoraz drsnejšími a vypätie čoraz neznesiteľnejšie, najmä ak majú naše ambície, projekty, odbory, tvorivé platformy v kultúre napredovať a ďalej sa zmysluplne rozvíjať. Rozumné riešenia sa zdajú neraz na dosah, vieme o nich, a predsa sú nedosiahnuteľné, Kultúra, tá vysoká, aj tá alternatívna, v dnešnej spoločnosti ťahá za kratší koniec – v protiklade s jej spoločenským poslaním, potenciálom i potrebnosťou. Čoraz väčšia vzorka ľudí si ju zamieňa s pustatinou zábavy a konzumu. Už nás to nebaví večne omáľať...

V čísle sa dotýkame aj iných tém, ktoré však s povedaným súvisia; o budúcnostných parametroch našich dnešných životov i výkonov, urbánnych priestoroch, nových technológiách a myšlienkových obratoch, o líniiach v (seba)-nazeraní, ktoré nás odviedli od seba samých... V spomienkových textoch spoločenskú zmenu rozmieňame na drobné a nasadzujeme jej jedinú pravú – ľudskú tvár: čím vtedy kto z nás žil, ako sa zúčastňoval toho vzopätia, ako

komunikoval a s kým, kadiaľ jeho/jej cesty viedli či nevedli. Vtedy, keď sa lady pohli a nič nebolo jasné okrem potreby vyslobodiť sa zo zovretia komunistickou mocou. Na rad prichádzajú aj dokumentačné rubriky – možno mladším, ktorí pri tom neboli, niečo napovedia. Nie sú oživovaním vyhasnutej pahreby, skôr pripomínaním plamienkov, ktoré k nej viedli. Hneď v úvode venujeme priestor spisovateľovi Dušanovi Mitanovi a spomienke naňho i jeho tvorbu. Bol jedným z najslobodnejších duchov, akých som poznala, napriek tomu večne unikal pred vlastnými démonmi; nedalo sa to prehliadnuť. A koľkí sme na tom nejako podobne. „Človek je asymetrický,“ napísal dvadsaťročný (!) básnik Srečko Kosovel – a ja ho cítujem stále dokola. Zostavu čísla dopĺňajú literárne a literárno-kritické rubriky, v nich tróni najmä poézia a odborná reflexia. Aj tá divadelná, zasadená do slovensko-českého kontextu; na ňom stoja i ďalšie rubriky, v ktorých „úraduje“ ľubozvučná čeština.

A na záver už len jedna stručná poznámka. Pokúsili sme sa náš časopis v súvislosti s výročím Novembra otvoriť ozaj naširoko: pre tých, ktorí sa nechcú iba prizeráť rozporom doby a pociťujú vnútorné nutkanie vysloviť sa k nim – aj v dejinných kontextoch, no nie výlučne. To, čo máte pred sebou, je úroda. Nikdy by som si nebola pomyslela, že téma Novembra '89 je pre spisovateľov, vydavateľov, vedcov a pedagógov, pre mojich vážených kolegov, taká – nezáživná? tak veľmi horúca? alebo naopak zamrznutá? zradne rozporuplná? Prvý raz som bola – počas tých dvoch rokov jestvovania časopisu – prekvapená, keď nám v rubrike TÉMA „skolabovala“ téma: „esej“. No a druhý raz v súvislosti s týmto číslom: bol to, okrem iného, aj skúšobný kameň nášho vzťahu k sebe samým. Ďakujem všetkým tým, ktorí nezabudli.

